

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Paapje (*Saxicola rubetra*) A275

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn.

2. Kenschets

Beschrijving: Net als de roodborsttapuit heeft het mannetje van het paapje een donkerbruine bovenzijde en een oranje gekleurde borst. Bij de roodborsttapuit ontbreekt echter de witte wenkbrauwstreep en zijn keel is zwart in plaats van oranje-wit zoals bij het paapje. Het paapje leeft bij voorkeur in open terreinen met een kruidenrijke vegetatie, zoals extensief beheerde hooilanden met hoogopschietende kruiden, duinen en vochtige heide. De Nederlandse broedvogels overwinteren in Afrika in de Sahel zone.

Relatief belang binnen Europa: Het paapje is een broedvogel van het West-Palaearctisch gebied met uitzondering van het zuidelijke deel. De Middellandse Zee, Zwarte Zee, steppegebieden van Kazachstan en de Himalaya vormen zijn zuidelijke grens. In Europa heeft deze broedvogel een ruime verspreiding met een zwaartepunt in de noordoostelijke en oostelijke landen. De Europese populatie als geheel beschouwd vertoont over de hele periode 1970-2000 een afname (1,5-2,6 miljoen paren in EU-landen, aandeel Nederland vrijwel nihil). Over de periode 1990-2000 neemt de soort ook af. De staat van instandhouding van de Europese populatie geldt als ongunstig en afnemend.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De broedbiotoop van het paapje bestaat uit vochtige tot natte terreinen met structuurrijke vegetaties die rijk zijn aan insectenleven. Het zijn bijvoorbeeld extensief beheerde gras- en hooilanden, heide, duinvallieën en hoogveen. In de graslanden moeten wat opgaande kruiden als akkerdistel, ridderzuring en schermbloemigen voorkomen zodat het paapje die als uitkijkpost kan gebruiken. De nesten liggen tussen graspollen, kruiden of in overjarige vegetatie, vaak in perceelsranden, berm, greppels en slootranden. De voedselbiotoop bestaat uit een afwisselende vegetatie met enige hoge bomen, struiken of palen die het paapje als uitkijkpost dienen.

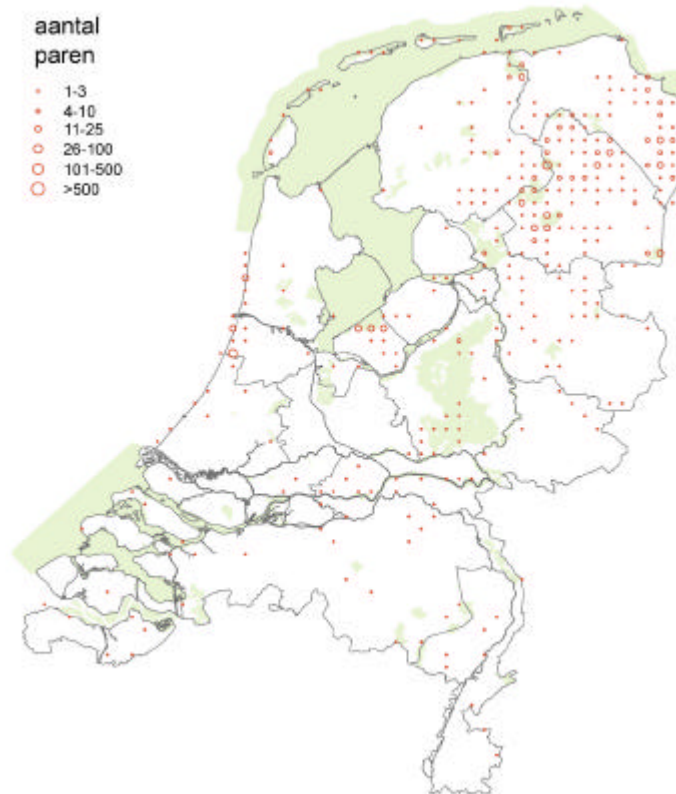
Voedsel: Voor het voorkomen van paapjes is de aanwezigheid van een groot en gevarieerd insectenaanbod cruciaal.

Rust: Paapjes vertonen een matige gevoeligheid voor verstoring (verstoring bij < 100 m afstand). In zijn leefgebied heeft het paapje een gemiddelde verstoring gevoeligheid: het is een halfopen landschap. Het effect van verstoring op de populatie is onbekend. Men heeft echter aangetoond dat in de nabijheid van paden en wegen de dichtheid van paapjes afneemt. Het is dus mogelijk dat de populatiegrootte in gebieden met veel wegen en paden beperkt wordt door verstoring. Vooral verstoring door landrecreatie vormt een bedreiging voor het paapje.

Minimum omvang duurzame populatie: Vanuit populatie-ecologische optiek zijn voor een duurzame sleutel populatie van het paapje ten minste 100 paren vereist. Voor een gunstige staat van instandhouding zijn op nationale schaal ten minste 20 sleutel populaties vereist (>2.000 paren).

4. Huidig voorkomen

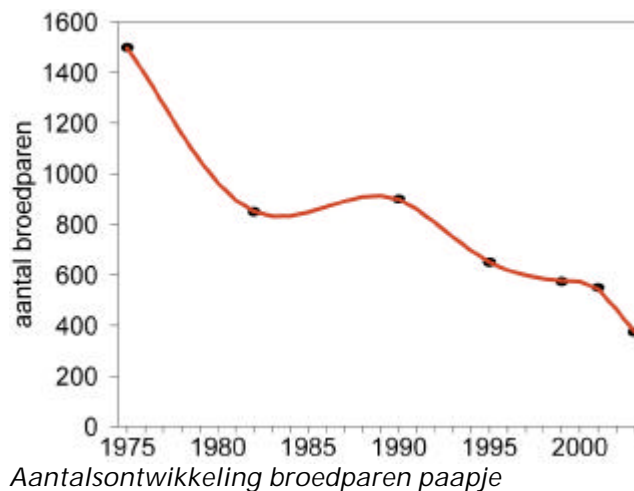
Het voorkomen van het paapje is geconcentreerd in hoogvenen, vochtige heidevelden en natte graslanden in het noordoosten van het land (Drenthe, Oost-Groningen, Zuidoost-Friesland). Deze gebieden sluiten aan op het verspreidingsgebied in Nedersaksen (Duitsland).

Verspreidingskaart paapje

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De landelijke populatie van het paapje is tussen 1960 en 1975 fors afgenomen. Steekproeftellingen geven een halvering in dit tijdvak aan. Toch bedroeg de populatie in 1973-77 nog minimaal 1250-1750 paren. Het is aan te nemen dat omstreeks 1960 de paapjespopulatie 2500-4000 paren omvatte. De huidige aantallen liggen dan ruim 80% lager.

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van het paapje laat sinds 1981 (1981-2003) een matige afname zien. Ook over de periode 1994-2003 vertoont de landelijke trend een matige afname zien.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Sinds 1973-77 is het verspreidingsgebied van het paapje met 54% afgenomen. In het totaal is de soort in 317 atlasblokken aanwezig, uit 349 verdwenen en in 88 atlasblokken verschenen. Vooral in agrarisch gebied in het oosten en zuidoosten van het land, maar ook in de duinen is de soort op veel plekken verdwenen. Daardoor is het nu min of meer een broedvogel van de drie noordelijke provincies. Uitbreiding vond plaats in nieuwe natuurgebieden zoals (tijdelijk) in de begraasde randzone van de Oostvaardersplassen en in het Lauwersmeer. Hier en daar weet de soort te profiteren van vernatting van heide en hoogveen of van extensivering van cultuurgrond. Een 'opleving' daar kan na verloop van tijd weer wegvallen door verruiging of gewijzigd beheer.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Het paapje is tegenwoordig in Nederland een zeldzame vogel. Zowel verspreiding als aantallen zijn fors teruggelopen. Broedvogelindexen gebaseerd op de duinen en Drenthe laten een sterke afname zien tussen 1960 en 1980 en vervolgens een blijvend lage stand. De Nederlandse broedpopulatie van het paapje telde in de periode 1979-1983 gemiddeld 850 paren en in 1999-2003 gemiddeld 500 paren. Dat is veel lager dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

Structuurrijke vegetaties met een rijk insectenleven zijn een belangrijke voorwaarde voor het voorkomen van paapjes. Zulke begroeiingen zijn alleen nog in extensief beheerde wei- en hooilanden of aan randen van natuurgebieden te vinden. Ze komen nauwelijks meer in het boerenland voor. De kwaliteit van het leefgebied is sterk achteruit gegaan door verschillende factoren. Verdroging en vermessing hebben geleid tot gebrek aan voedsel en nestmogelijkheden voor het paapje. Intensief beheer van cultuurland, met verlaging van het waterpeil, vroeg en vaak maaien, hoge begrazingsdruk, hoge mestgift en egalisatie van grasland leidde eveneens tot voedselgebrek en gebrek aan nestplaatsen en ook nog tot hoge nestverliezen. In hoeverre de situatie in de Afrikaanse overwinteringsgebieden meespeelt, is niet bekend.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

Door voortgaande inkrimping van het broedareaal en verdwijning uit het agrarische cultuurland en de duinen zijn de vooruitzichten voor het paapje ongunstig. Zelfs in gebieden waar het beheer in eerste instantie gunstig lijkt zoals in uit de productie genomen landbouwgronden in beekdalen in Noordoost-Nederland, blijkt de soort zich maar tijdelijk te kunnen handhaven. Natuurontwikkelingsgebieden langs de grote rivieren zijn evenmin (op termijn) geschikt voor het paapje. Hier en daar in Noordoost Nederland gaat het paapje echter soms vooruit door vernatting van heide en hoogveen en door extensivering van cultuurland. Vermoedelijk ligt ook een deel van de problemen voor het paapje in Afrika (droogte Sahel?), een aspect waarbij vooralsnog geen kentering te verwachten is.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel van een populatie van ten minste 2.000 paren verdeeld over ten minste 20 sleutelpopulaties van ten minste 100 paren.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Voor behoud van het paapje als broedvogel zijn ten minste 20 sleutelpopulaties nodig, die ieder ten minste uit 100 paren bestaan (> 2.000 paren). Voldoende geschikt broedhabitat voor deze streefpopulatie is vereist waarbij vooral een goede nestgelegenheid en een ruim voedselaanbod van belang zijn. Een kentering van de negatieve trend van het paapje is mogelijk wanneer de soort het oorspronkelijke broedareaal weer weet te bezetten en zich daarnaast duurzaam weet te handhaven in de nieuwe gebieden. Die nieuwe gebieden zijn uit productie genomen landbouwgronden, natuurontwikkelingsgebieden en vernatte heide- en hoogveengebieden. Het blijft verder noodzaak in zijn leefgebied een afwisselend beheer te voeren en beheersmaatregelen om verruiging tegen te gaan. Een lichtpuntje voor het behoud van het paapje is, dat de soort snel weet te anticiperen op gunstige omstandigheden.

Oordeel: zeer ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	matig ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	matig ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Dijk, A.J. van & Goutbeek, E. 2000. Hoeveel broedende Paapjes *Saxicola rubetra* zijn er nog in Drenthe? Drentse Vogels 13: 74-85.
- Eerde, K. van, 1998. Het paapje *Saxicola rubetra* als broedvogel van extensief gebruikt cultuurland in het Dwingelerveld. Drentse Vogels 11: 51-56.
- Opperman, R. 1999. Nahrungsökologische Grundlagen und Habitatansprüche des Braunkehlchens *Saxicola rubetra*. Vogelwelt 120: 7-25.
- Vries, J. de, 2001. Broedvogelkartering 2000 Bargerveen. Staatsbosbeheer regio Groningen-Drenthe, Zwartemeer.